

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԸ

ՎԷՊ

ՀԱՆՐԻ ԲՕՐԴՕԻ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

I

Պարիզեան ճեպընթաց գնացքը կանգ առաւ կայարանում։ Աւագ վերակացուն անցաւ վագօնների միջով, անփոյթ կերպով կրկնելով.

—Աննէսի, գնացքը կանգնում է տասը բուպէ։

Լիւսիէն Հալանդը հեռացաւ նրբանցքից, որտեղ, լուսամուտի մօտ կանգնած՝ ծխում էր, հիանալով յունիսեան պայծառ առաւօտով, որ գեղեցիկ լուսաւորում էր Սափօյի դաշտերը։ Նա առանց շտապելու հաւաքեց իր իրերը, իբրեւ մի անտարբեր մարդ, որին ամենևին չէր գրաւում իր ճանապարհորդութեան նպատակը, իջաւ վագօնի սանդուխներից և ամենքից վերջը ուղղեց իր քայլերը դէպի կայարանի դուռը։

Աննէսի Այս ամուսնը այլ ևս չէր յուզում նրա սիրտը։ Նա այստեղ եկաւ վերջին անգամ, քսան տարեկան պատանի, շտապելով իր մեռնող մօրը տեսնելու։ Արդէն տասը տարի է անցել այդ կորստի օրից և այդ տասը տարին խոր անդունդ է պեղել նրա նախկին և այժմեան կեանքի մէջ։ Առաջ, երբ նա գիմնազիստ էր, իսկ յետոյ իրաւագիտական ֆակուլտէտի ուսանող, ամենամեծ երջանկութիւնը նրա համար՝ Աննէսի գալն էր, ուր ծնողները դիմաւորում էին կայարանում—և կառքով Ավիւլլի հին դղեակը ճանապարհորդեցին էր։ Սա նրանց տոհմային կալուածն էր, որը այն ժամանակ նա կոչում էր տուն, կարծես թէ դա միակ տունը լինէր աշխարհի վրայ։ Այժմ այլ ևս նրա գալը ոչ ոքի չէր հետաքրքրում, և նոյն իսկ իրան ոչ մի բերկրանք չէր պատճառում ոչ իր ճանապարհորդութեան նպատակը և ոչ էլ այդ անազան վերադարձը դէպի անցեալը։

Պլատֆորմից անցնելիս՝ նրան մօտեցաւ մի ծեր գիւղացի,
խորամանկ աչիկներով և խնամքով ածելուած։

— Դուք պարոն Հալանդն էք։

— Ա՛հ, դո՛ւք էք, Ֆաւերա, Գաւառում, ինչպէս տեսնում եմ, չե՛ն պառաւում։ Դուք ամենեկին չէք փոխուել, իսկ ինձ ճանաչեցի՞ք։

— Ո՛հ, պարոն Լիւսիէն, ես ձեզ դժուար թէ ճանաչէի. վաղուց ձեր կօշիկները իրանց մեխերի հետքը չե՛ն թողնում մեր ճանապարհի վրայ։ Բայց ձեր հայրիկին մենք լաւ յիշում ենք և երեի դուք նման էք նրան և դրա համար ձեր գէմքը իսկոյն յիշեցի։ Միայն ձեր հայրիկը ձեզանից բարձր էր և կարծէք մի քիչ էլ չքեղ հագուած։

Ծերունին, արտասանելով այդ խօսքերը, դուրս ցցեց ստորին շրթունքը, արտայայտելով արհամարհանք և թաքուն հեգնութիւն, որ այնքան յատուկ է գիւղացիներին։ Նրան շատ էլ դուր չէր գալիս այդ նրբակազմ, վայելուչ և չքեղ երիտասարդը։ Նա յիշում էր նրա հօրը, որ հէնց առաջին նայուածքով խրախուսում և ուրախացնում էր ամենքին իր թարմ գէմքով, աշխարհ ձևերով և կենդանի խօսքով։

Լիւսիէն Հալանդ նստեց փոքրիկ կառքի մէջ, որին լծուած էր մի անտաշ ջահէլ ձի։

— Է՛հ, ի՛նչպէս է պառաւ սև մատակը, — հարցրեց նա. — իր բնական մահով մեռաւ արողում։

— Ո՛հ, ոչ. ձեր կառավարիչը մի քանի տարի առաջ ծախեց նրան. նա շատ պառաւել էր. է՛հ, գիտէ՞ք, պառաւներին էլ այժմ շատ չեն սիրում Ավիւլիում։

Ֆաւերայի շրթունքի վրայ երևաց նախկին արհամարհական արտայայտութիւնը։

— Տեսնում եմ, իմ բարի Ֆաւերա, որ ձեզ դուր չէ գալիս իմ կառավարիչը։

— Չէ, ես հօ վատ բան չեմ խօսում նրա մասին, պարոն Լիւսիէն։ Նա կարողանում է հողի հիւթերը քամել և, ի հարկէ, իրան էլ չէ մոռանում. Բայց ես ճանաչում էի ձեր հօրը և պապին։ Նրանք պահում էին պառաւած անասուններին և խնամում էին ծեր մարդկանց, նրանք ժամանակ էին գտնում զբաղուելու իրանց կալուածով, չը նայելով որ պ. Հանրին պատգամաւոր էր Տիւրինում, իսկ պ. Ալբերը — Պարիզում։

— Գիտեմ, գիտեմ, — սառն կերպով ասաց Լիւսիէնը։

Կառքը, դուրս գալով քաղաքից, բռնել էր Ավիւլիի ուղղութիւնը. նա անցաւ չինարների ծառուղիով. դալարագեղ ձիւղերը, հիւսուելով միմեանց, կամար էին կազմել ձիւղերի

միջից երևում էր լիճը՝ ծածկուած թեթև կապտաւուն մշուշով։ Նրա գունատ ջրերը խառնւում էին ափի գոյների հետ. հաղիւ նկատւում էին լիճը շրջապատող լեռները, իբրև խոր անօթի եղբեր։ Պարզ կերպով գծագրւում էին միայն լեռների ոլորուն կողքերը և այդ գծերը բաժանում էին նրանց երկնքից, որ իր անորոշ գոյնով ներգաշնակութիւն էր կազմում երկրի և լճի հետ։ Տուրնետի վրայ լողում էին ոսկեշող մշուշներ, արեգակի ծագման կարապետները։ Ծանապարհի մօտ վարդադոյն լոյսի չերտեր երերում էին լճի ափի եղեգնուտի մէջ։

Լիւսիէն, թեքուելով առաջ, ղուարճանում էր այդ գեղա-ծիծաղ տեսարաններով, որոնք փռուած էին ամեն տեղ առա-ւօտեան ցողի հետ։ Ապա նրան թուաց, որ այդ տեսարանների քնքշութեան մէջ իր համար մի դժնդակ բան կայ։ Նա ուղ-ղուեց և այլ ևս չը նայից շրջապատող բնութեան։ Նա մտա-ծում էր այն տաա տարիների մասին, որոնց ընթացքում նա ոչ մի անգամ ոտք չէր կոխել հայրենի հողի վրայ։ Ամեն ան-գամ երբ նա պատրաստւում էր գնալ այնտեղ, առաջ էին գա-լիս որևէ խոչընդոտներ, որ ինքն էր ստեղծում իր նոր կեանքի մէջ։ Բայց որպիսի ոչնչութիւն էր այդ կեանքը, որ անցնում էր անպտուղ ձգտումների և ցանկութիւնների մէջ առանց որոշ նպատակի և առանց որևէ յենակէտի։ Այդ անցեալը նա կեն-դանացնում էր իր յիշողութեան մէջ և թախիծով տեսնում էր որ այնտեղ չը կայ ոչ մի նշանաւոր բան, նոյն իսկ ոչ մի տա-նջող կիւրք, մէկը այն կրքերից, որոնք, մտնելով արտի մէջ, լայ-նացնում են նրան, իսկ անհետանալով սրտից, թողնում են մար-դու մէջ գոնէ գիտակցութիւն, թէ նա ապրել է իսկական կեանքով—այդ է միսիթարութիւնը այն մարդկանց համար, ո-րոնք ոչինչ չեն կարողանում ստեղծել։

Աւարտելով ուսումը, ունենալով նիւթական այնպիսի կա-րողութիւն, որ ապահովում էր նրան իրականաւ ազատութիւն, նա զրկուեց ծնողներից, որոնք վախճանուել էին մէկը միւսի յե-տից մի տարուայ ընթացքում։ Թողեց Սալօյեան, իր շիտալ և աշխատասէր նախնիքների սիրեցեալ երկիրը և սկսեց վարել Պարիզում հաճելի, բայց կատարեալ ապարդիւն կեանք։ Սէրը դէպի քաղաքական գիտութիւնները և ճանապարհորդութիւն-ները ազատում էր նրան կատարեալ անգործութիւնից։ Նա միշտ նորանոր ծրագրերն էր յղանում։ Կամ ուզում էր բժշ-կականութեան դասընթացը լսել, կամ պատրաստւում էր պատ-մական երկասիրութիւն գրել։ Սակայն օրերը անցնում էին. աշխարհիկ կեանքը, ծուլութիւնը, կամ որևէ կիւրք գրաւում էին նրան և նա ոչ մի բան չէր վերջացնում։ Նա զուրկ էր յամառ-

և տոկուհ կամքից, առանց որի միտքը նման է անհոտ ծաղիլի։ Պարիզում շատ կան հողից կտրուած, արմատախիլ եղած այդպիսի մարդիկ, օժտուած շատ բարեմասնութիւններով, որոնք կլորիկ ֆորգներով վերանորոգում են հասարակութիւնը և գրականութիւնը, գրում են գեղեցիկ վերնագրներ մաքուր տետրակների վրայ և վերադառնում են ժամանակաւորապէս թուրք իրանց սովորութիւններին, միանգամայն մոռանալով իրանց հայրենի հողը, մոռանալով այն միտքը, թէ կարող էին այդ հայրենի հողի վարդը դառնալ։

Լիւսիէն մտքում ինքն իրան դատապարտում էր առանց որևէ ներդաստութեան։

«Միտքս, սիրտս երբեք ամբողջովին չը կենտրոնացան որևէ մի զգացման կամ գաղափարի վրայ—մտածում էր նա.— երբ ես մօտենում եմ ինձ դրաւոյ առարկաններին, նրանք կորչում են ինձ համար ամեն մի հետաքրքրութիւն։ Իմ ուղեւորութիւնների ժամանակ այն երկրները, որոնք առաջուց հըմայում էին ինձ իրանց բարձրահինչիւն անուններով կամ ճանապարհորդների բռնն նկարագրութիւններով, շուտով ձանձրացնում էին ինձ, բայց հէնց որ վերադառնում էի հայրենիք, նրանք դարձեալ ցանկալի և գեղեցիկ էին թւում ինձ։ Սիրային կրքերս նոյնպէս երկարատև չեղան։ Նրանք անհետացան, թողնելով իմ մէջ միայն ափսոսանք, որ վերաբերում է աւելի սիրոյ չը գոհացած ցանկութեան, քան սիրային կրքերին։ Ես երեսուն տարեկան եմ։ պատանիութեանս ժամանակ ես չը զգայի բեղմնաւոր ուրախութիւն, կեանքիս մէջ չունեմ որևէ շահ, իսկ փոխել որևէ բան՝ ես արդէն անկարող եմ...»

Կառքը ծռուեց Մենտօնի ճանապարհից և սկսեց բարձրանալ գէպի գլեակը։

Այդտեղ հեղեղատը կալուածի բնական սահմանն էր կաշմում։ Նրա վրայից անցնում էին փայտաշէն կամրջով. գէնը դալիս էր մի ոլորուն ճանապարհ, որի երկու կողմից տնկուած էին հոյակապ ալնոր կաղնիներ և սօսիներ։ Ծառաստանի սահմանադրի վրայ նրանք կարծես թէ ձեռք էին մեկնում հանդիսաւոր կերպով օրհնելով և խաչակնքելով ճանապարհորդին հեղեղատի անընդհատ խուլ որոտմամբ։ Ծառաստանի այդ մուտքում կար մի աւանձին բօմանտիկական և լուրջ գեղեցկութիւն։ Այդ գեղեցկութեամբ կարելի էր դատել, թէ ինչպէս մի յայտնի վայր աղոթում է մարդկային հոգաւ վրայ, թէ որքան կարևոր է պատանեկութեան ժամանակ ձուլուել ալնոր ծառերի կեանքի հետ, ականջ դնելով գետակի մրմունջներին։

Լիւսիէնի համար ալնոր ծառաստանի այդ մուտքը լի էր

յիշողութիւններով: Նա մտքով սլացաւ դէպի իր մանկութիւնը: Այդ ատուերախիտ տեղը ամբողջովին լի էր անցեալով, որ դեռ չէր կորցրել իր թարմութիւնը: Անցեալի յիշողութիւնները թռչում, սաւառնում էին նրա առաջ, ճիւղերի միջից, իբրև վախեցրած թռչուններ: Նա, կարծես թէ, իրան կորցրել էր կեանքի մէջ և միայն այժմ նորից դառնում էր ինքն իրան: Նա զգում էր իր շուրջը և իր մէջ վերածնութեան բարախում:

Յանկարծ նա կանգնեց կառքի մէջ:

—Բայց ուր է հացենի բուրակը. ուր են այն մեծ հացիները. կարծեմ այստեղ էր. ես չեմ ճանաչում այս տեղը:

—Ձէ որ նրանց կտրտել են—պատասխանեց Փավերան չար քմծիծաղով:

—Ինչպէս թէ կտրտել են:

—Հէնց այնպէս, պ. Լիւսիէն: Ձեր կառավարիչը ասում էր որ դուք ծախել էք նրանց Պարիզում: Կառագործների համար այդ ամենաառաջին փայտն է. նրա համար լաւ փող են տալիս:

Կառքը շարժւում էր կիզիչ արևի տակ ամայացած տեղով, որի վրայ մի ժամանակ իրանց ստուէրն էին ձգում հացենիները: Դեռ տեսնւում էին ծառերի մնացորդները գրեթէ հաւասարեցրած գետնի հետ սղոցով. բանուորները արմատահան էին անում բուները: Ծանապարհի մօտ տխուր ցցուած էր մի հին կուպիտ նստարան, որի՝ երկար տարիներ ստուերի թարմութեան սովորած և որդերից կրծուած տախտակները այժմ կիզւում էին արեգակի տաքութիւնից:

Գիւղացին մատով ցոյց տուեց այդ նստարանը:

—Պէտք է վերցնել նրան այստեղից, — արտասանեց նա. — դուր տեղն է կանգնած, ոչ ոք նրա վրայ չէ նստում: Այդ նրատարանը ձեր հայրը հրամայեց դնել և սիրում էր երբեմնակի հանգստանալ նրա վրայ: Այդտեղ նրա մօտ գալիս էին կալուածական գործերով:

Փավերան շարունակում էր յամառ անգթութեամբ յիշեցնել Լիւսիէնին նրա հօրը:

Երիտասարդը ոչինչ չէր պատասխանում: Նա յիշեց թէ ինչպէս մի անգամ հրաման տուեց կտրտել և ծախել այդ բուրակը: Նրա յիշողութեան մէջ ազօտ կերպով անցաւ մի կանաչի ուրուապատկերը, կիսամոռացուած և գունատ, ինչպէս հին գոյնը փախած նկար. և այս յիշողութիւնը զարթեցրեց նրա մէջ անախորժ զարմացքի զգացումն: Նա կոչւում էր Լիւսնա Մէյ, պարողուհի, նոյնքան շնորհալի, որքան և անուշը, նոյնիսկ ոչ գեղեցիկ, խորամանկ, նենգաւոր և չափազանց չար, որ օտկայն սաստիկ թանգ նստեց իր վրայ: Նա փողի մեծ հարկա-

ւորութիւն ունէր, իսկ հացենիները համար մեծ գին էին առաջարկում:

Ապրիլով հեռու, մարդ մոռանում է բնութեան գեղեցկութիւնները, ուստի և դժուար է հասկանալ թէ ինչ յանցանք է գործւում, ոչնչացնելով այդ գեղեցկութիւնները: Մի անսիրտ, հմայքից զուրկ աղջկայ համար, փայտահատները եկել էին տապալել կացնի հարուածներով լիարմատ և հնչուն ծառերը, վոքնտել այդ յիշատակները, ինչպէս հալածում են վայրի գազաններին և արևի ջերմութեան ննթարիկ այդ խաղաղ հին նստարանը, ուր իր հայրը սիրում էր նստել և զրուցել գիւղացիների հետ իրիկնամուտին:

«Փոքրիկ անպիտանը չարժէր որ նրա համար մարդ կորցնի այսպիսի հոյակապ բանը, եղբակացրեց Լուսիննը և աւելացրեց. բայց այդ կարևոր չէ, չէ որ միևնոյն է, ես պէտք է ծախեմ կալուածք»:

«Ծախեմ» — այս խօսքը յանկարծ նրա համար մի նոր նշանակութիւն ստացաւ. նա կամենում էր նոյն իսկ բարձր ձայնով արտասանել լսելու համար թէ ինչպէս է դա հնչում, բայց մտիկ տալով իր կառապանին՝ նա այդ անելու համարձակութիւնը չունեցաւ. նրա համար անհաւանութեան պարզ ապացոյց կը լինէր փափերայի զարմացքը, որ ըստ իր էութեան շատ անտարբեր մարդ էր, և նա աշխատեց արդարանալ ինքն իր առաջ:

«Է՛հ, ինչ անենք: Ես ծախեցի հացենիների այս բուրակը մի ուղորմելի արկածի համար, որը սակայն այն ժամանակ ինձ մեծ հաճոյք էր պատճառում: Ես վարձեցի կառավարիչ, որպէս ղեկ մի քիչ այս պառաւների կապը քաշեմ, որոնք արդէն շատ քնքոյշ կերպով են վարւում հողի հետ. այժմ ինձ փառաւոր գին են առաջարկում իմ գլխակի համար իր բոլոր պարագաներով և հողերով: Նրկական կարողութիւնս մի քիչ խանգարուել է: Ամիւլիի վաճառքից ստացած դրամով կարող եմ շարունակել Պարիզում իմ նախկին կեանքը նոյն իսկ աւելի լայն ծաւալով: Տատանուելը անկարելի է: Եթէ ես չը ծախեմ, ես պէտք է մի գեղեցիկ օր թաղեմ ինձ գիւղում: Բայց միթէ կարելի է ապրել դաւառում: Ոչ մի բան այլ ևս չէ քաշում ինձ դէպի Սաւոյեան, ես կտրել եմ բոլոր կապերը: Ինձ բաժանում են նրանից կեանքիս վերջին տաս տարիները: Հիմա ինձ հօ չը պէտք է յուզեն մանկութեան ինչ որ յիշողութիւններ: Այդպիսի դիւրագագուկութիւնը կատարեալ յիմարութիւն կը լինէր»:

Կառքը անցաւ շաղանակի բուրակից, որ ձգւում էր դղնակի ետևի կողմից, մինչև Տօնի հովիտը, մօտեցաւ չինութիւններ:

բին, ծուռելով անցաւ հին բռնանական աշտարակից, որ հնու-
թեան ամենահին մնացորդն էր և անցնելով կամարաւոր դռնից՝
կանգ առաւ ներքին բակում:

Կառավարիչը—մի փոքրիկ, չոր մարդ, դէմքի խիստ գծե-
րով, դաժան կերպարանքով բայց զղուեցնելու չափ հաճոյանա-
լու պարաստակամութեամբ—կանգնած էր բակում, դիտարկը
վերցրած:

Լիւսիէն դուրս եկաւ կառքից: Նրա երեսը, սովորաբար
ծիծաղուն, այժմ մռայլ էր: Նա հազիւ նայեց կառավարչին, ո-
րին գետ ամենին չէր ճանաչում:

—Դուք պարոն Բիւրլէնն էք. լաւ: Ծնորհակալ եմ, որ
ինձ սպասում էիք: Ես իսկոյն ձեզ կը կանչեմ. մինք կը խօսենք.
ցտեսութիւն, պարոն:

—Շատ էլ բարի տէր չէ,—սկամայ մրմնջաց կառավարիչը:

—Այդպէս չէ, նա ցորենի հացի պէս բարի է, առարկեց
Ֆաւերան, որ առում էր Բիւրլէին:

Մի պառաւ, լղար գեղջկուհի, թոկերի նման դուրս ցցուած
վզի մկանունքներով և շատ հասած խնձորի նման կնճռոտած
երեսով, կանգնած էր, յենուած դռանը և չէր սրբում աչքերից
կաթող արտասուքը:

—Ի՞նչ է պատահել, Ժիւլիէնա, հարցրեց Ֆաւերան կնո-
ջից:

—Ես նրան ծիծ եմ տուել, իսկ նա ինձ չը ճանաչեց,—
պատասխանեց պառաւը հեծկլտալով:—Ես փակել եմ նրա մօր
աչքերը, իսկ նա ինձ չը ճանաչեց:

Եւ որովհետեւ Բիւրլէն այդ ժամանակ հեռանում էր, Ֆա-
ւերան վստահացաւ ասել.

—Մեր վերջն է հասել, իմ խեղճ պառաւ: Սա հօր նման
չէ: Թէև մեզ մի քիչ ժամանակ է մնում ապրելու, բայց դար-
ձեալ այստեղ չենք մեռնի: Ես սպասում էի նրա գալուստ, համ-
բերում էի. երկար սպասեցինք, Այժմ այլ ևս չեմ կարող տա-
նել նրա այս Բիւրլէին: Հեռանանք այստեղից:

Այժմ արդէն պառաւն էր, որ դադարեցնելով լացը, աշ-
խատում էր ամեն կերպ հանդարտեցնել նրան:

Լիւսիէնը արագ քայլերով մտաւ տունը, չը նկատելով մին-
չև անգամ այն կնոջը, որի համար նրա գալուստը տօն էր, և
որին նա վշտացրեց իր անուշադրութեամբ: Մտնելով սրահը,
առաջին յարկում նա լայն բացեց բոլոր երեք լուսամուտները:
Այդտեղից գեղեցիկ տեսարան էր բացւում լճի վրայ, որ փայ-
լում էր իբրև շողշողուն դաւաթ, և նրան շրջապատող լեռների
վրայ: Արեգակի թեք ճառագայթները ընկնելով հովիտների վը-

րայ, կտրոււմ էին սարերը ոսկեշող փոշու շերտերով: Լիւսիէնը հաղիւ նայեց այդ կախարդական տեսարանին: Նա տնտղեց ամբողջ կահկարասիքը, դտաւ ամեն բան իր առաջուայ տեղում և երկար կանգ առաւ պատերից կախուած պատկերներէ առաջ: Դրանք բոլորը տոհմային պատկերներ էին. քաղաքային վարչութեան անդամներ, լուրջ և հանդարտ, առանց վշտի որիէ հեռքի, հագած Սալօյեայի սենատի կարմիր համազգեստներ. կանայք՝ բուրժուազիայից, լուրջ, հեղ ղէմքերով, մի առանձին խնամքով պնտուած իրանց պարզ հագուստների մէջ, որպէս զի պատիւ բերեն իրանց ամուսիններին:

Մանաւանդ երեք պատկեր գրաւեցին Լիւսիէնի ուշադրութիւնը: Առաջին վրայ նկարուած էր մի ծերունի, խնամքով ածելուած երեսով, հարթ ճակատով, երկար, ալետր խոպոպիկներով, նուրբ հեգնական ժպտով շրթունքների վրայ, վիզը կապած աղլուխով հին մօդայի համաձայն: Պատկերի տակ կար այս ստորագրութիւնը. «Հաւերի Հալանդ, անդամ Սալօյեանց սենատի, պատգամաւոր Սարդիսիայի պարլամենթի, 1805—1875»:

Միւս պատկերի վրայ նկարուած էր մի տղամարդ, որի դէմքը եռանդ, համարձակութիւն և բարութիւն էր շնչում: Նրա մէջ աւելի գոռոզութիւն և ոյժ էր զգացուում, քան առաջինի մէջ: Նա ունէր գեղեցիկ, խիստ դիմազօծեր, բարձր, մեծ ճակատ, որ աւելի մեծ էր ևրիում ճաղատութիւնից, վառվռուն և միևնոյն ժամանակ մեղմ արտայայտութեամբ աչքեր, առհասարակ մէկն էր այն դէմքերից, որոնց տեսնելիս մարդ կամենում է աւել. «ահա իսկական մարդ»: Ստորագրութիւնն էր. «Ալբեր Հալանդ, փաստաբան, անդամ ազգային ժողովի, անդամ պատգամաւորների ժողովի 1829—1882»:

Կողքին կախուած հետեւալ պատկերի վրայ նկարուած էր մի մատաղահաս կին նուրբ դիմադերով, գունատ և շէկ մաղերով: Այդ պատկերի տակ ոչ մի ստորագրութիւն չը կար:

«Ահա պապը, իսկ ահա հայրս և մայրս,—մտածեց Լիւսիէնը —Ինչքան օտար պէտք է թուամ նրանց»:

Այդ պատկերները յուզեցին նրան, բայց նա աշխատում էր ցրել յուզմունքը, ասելով ինքն իրան թեթիւ հեգնութեամբ.

—Էհ, այս ինչ է, կարծես թէ ես մի տեսարան եմ խաղում «Էրնանի» օպերայի պատկերների առաջ:

Սրահին կից էր իր մօր առանձնասենեակը: Նա մտաւ այնտեղ: Այդ սենեակի երկու լուսամուտներից մինը բացուում էր լճի վրայ, իսկ միւսը՝ ծառատանի մեծ ծառերի վրայ: Բուխարու վրայ նա տեսաւ երկու լուսանկար: Մինը ներկայացնում

էր հօրը՝ մահուան անկողնի մէջ և նրա առաջ դրուած էր վե-
նետիկեան անօթ չորացած ծաղիկներով: Երբ նա դիպաւ այդ
ծաղիկներին, որոնք դրուած անացել էին այդտեղ տաս տարի,
նրանք շաղ եկան իբրեւ մոխիր: Նա գիտէր, որ այդ ծաղիկները
դրուած էին այդտեղ իր մօր ձեռքով, սրա մահից մի քանի օր
առաջ:

Միւս լուսանկարը ներկայացնում էր մի փոքրիկ աղջիկ,
կարճ հագուստով, 12 կամ 13 տարեկան: Նա մի քիչ վախկոտ
դէմք ունէր և մեծ, տխրամած աչքեր: Լուսիէնը փչեց թողը,
որով ծածկուած էր լուսանկարը և առաջին անգամ ժպտաց: Նա
յիշեց այդ գողտրիկ երեխային:

«Իմ փոքրիկ բարեկամուհին՝ Աննի Մերան,— մտածեց նա:—
Մայրս նշանակել էր նրան ինձ կին: Բայց քանի տարեկան
է այժմ: Նա վեց կամ եօթը տարով ինձանից փոքր է: Նա այժմ
22 կամ 23 տարեկան է, և անշուշտ, արդէն մարդու է գնացել:
Ծերունի Ֆավերան կանգնած էր սենեակի շէմքում պտտո-
ցնելով ձեռքին գլխարկը: Նկատելով նրան, Լիւսիէնը իր տեղը
դրեց լուսանկարը:

— Իմ պառաւը մի թեթեւ ճաշ է պատրաստել ձեզ համար,
— ասաց գիւղացին:— Միայն գուցէ նրա եփած-թխածը ձեզ
դուր չը գայ:

— Ընդհակառակը, ես հաճութեամբ կ'ուտեմ նրա եփածը:
Կանչեցէք այստեղ ժիւլիէնին: Ես կամենում եմ նրան տեսնել:
Ես վստահ եմ, որ նա ինձ կը ճանաչի, միայն նա:

Ֆավերան յետ դարձաւ գնալու համար, բայց Լիւսիէնը
կանգնեցրեց նրան:

— Ասացէք ինձ, Ֆավերա, Մերանները դեռ մեր դրա-
ցի են:

— Ի հարկէ. միայն ալ Մերանի կալուածը աւելի մեծա-
ցել է:

Լիւսիէն չը հարցրեց, թէ մարդու է գնացել արդեօք.
օր. Աննին, թէն նա շատ ցանկանում էր այդ իմանալ: Մի
քանի րոպէից յետոյ Ֆավերի կինը մտաւ սենեակ, դրեց սեղա-
նի վրայ մատուցարանը և սպասողական դիրք բռնեց: Նրա
դէմքը խորիտ և խիստ էր: Լիւսիէնը մօտեցաւ նրան:

— Դու չես կամենում ինձ ոչինչ ասել, ժիւլիէնա, միթէ
դու էլ ինձ մոռացել ես:

Եւ ժպտալով մի այնպիսի ժպտով, որ միանգամից նրան
ջահէլացնում էր տասը տարով, նա աւելացրեց.

— Իսկ ես կամենում էի քեզ համբուրել: Այժմ այլ ես չեմ
համարձակուի:

—Ո՛հ, պ. Լիւսիէն,—բացականչեց պառաւը, սկսելով նորից լաց լինել:

Նա գրկեց պառաւին, բայց առանց ոգևորութեան, իսկ Ժիւլիէնը շարունակում էր առել:

—Իմ բարի տէր Լիւսիէն:

Հանդարտուելով մի քիչ, նա հարցրեց երիտասարդին.

—Ի՞նչու համար դուք մեզ երեսի վրայ գցեցիք: Ես օրեր և շաբաթներ էի համրում: Եւ որտեղ է տեսնուած, որ տէրերը այսպէս ձգեն, թողնեն իրանց հողը:

—Ի՞նչ էք կամենում, Ժիւլիէնա: Այստեղ ես ոչինչ չունէի անելու,—պատասխանեց նա ներողամիտ շեշտով:

Գեղջկուհին վրդովուեց:

—Ի՞նչպէս թէ ոչինչ չը կայ անելու,—կոչեց նա թափ տալով գլուխը և շարժելով իր երեսի բոլոր կնճիռները.—ոչինչ չը կայ անելու: Իսկ մեր հողերը, իսկ գլուխը, իսկ ամբողջ երկիրը: Ձեր նախնիքը, ձեր պապերը մեզ ամենքիս համար հարազատ հայրեր էին: Եթէ դուք այստեղ միայնիք, դուք մեր պատգամաւորը կը լինէիք:

—Ձէ, միայն ոչ այդ, ներքի խնդրեմ, միայն ոչ այդ,—առարկեց նա ծիծաղելով:

Գեղջկուհու սուր աչքերը անմիջապէս նկատեցին Աննի Մերանի լուսանկարը: Նա մատով ցոյց տուեց Լիւսիէնին այդ լուսանկարը և արտասանեց, թէ և նա շարժում արաւ որ նրան կանգնեցնի:

—Երբ գեռ դուք բոլորովին մատաղահաս էիք, տիրուհին ինձ ասում էր, որ դուք կ'ամուսնանաք այս փոքր օրիորդի հետ: Այժմ նա արդէն բոլորովին չափահաս է, ձեր դաշտերը կից են նրանց դաշտերին: Եւ ի՞նչպէս կը մեծանար մեր կալուածքը:

Ժիւլիէնը կանգ առաւ: Երիտասարդի լուսթիւնից նա եղբակացրեց, որ իր չաղակրատանքով ձանձրացնում է նրան, ուստի դուրս գնաց: Իսկ Լիւսիէնը, ընդհակառակը, դառաւ, որ նա արտայայտեց միայն այն մտքերը, որ յղացել էին իր մտքում:

Նա շտապով նախաճաշեց սեղանի անկիւնի վրայ, դուրս չը գալով սրահից, որ սեղանատանից աւելի լուսաւոր էր, և ներքե իջաւ ման գալու ծառաստանում: Սանդուխների վրայ նա պատահեց կառավարչին: Նրա յետեից գալիս էր Ժիւլիէնը սեղանը հաւաքելու համար:

—Պարոն Բիւրլէ,—գիմեց կառավարչին Լիւսիէնը,—չնորհակալ եմ ձեր ծառայութիւնների համար: Որովհետեւ ես մտա-

դիր կմ ծախել կալուածը, ուստի այլ ևս պէտք չունեմ ձեր օգնութեան: Մեր պայմանագրի մէջ նախատեսուած է այդ կէտը, ներկայացրէք ինձ, խնդրեմ, հաշիւ և ես կը վճարեմ ձեզ երկու ամսուայ կանխավճարը, ինչպէս պայմանաւորուած է:

Այդ միջոցին մօտեցաւ նրանց Ժիւլիէնը և լսելով վերջին խօսքը, ժպտաց իր բոլոր կնճիռներով: Արդէն հեռանալով, Լիւսիէնը լսեց, որ նա կոտորեց ափսէն: Նա վերին աստիճանի զարմացած կը լինէր, եթէ կարողանար տեսնել. թէ ինչպէս այդ բոպէին Ժիւլիէնն ուրախ-ուրախ ոստոստում էր սրահում, ինչ որ բոլորովին չէր կարելի սպասել այդպիսի պատկանելի պատուից:

Նրիտասարդը դիմեց ուղղակի ծառաստանի խորքը: Այդտեղ գեղեցկահասակ նոճիները իրանց տէգի պէս սուր դազաթներով չը մապառում էին սպիտակ մարմարինի մի պարզ մահարձան: Նա բաղկացած էր դետնի վրայ տեղաւորած երկու սալերից և մի մեծ խաչից, որի ստորոտին քանդակուած էր հետեւեալը. «Ալլըր Հալանդ, Մարիա Միլան», իսկ ներքեւում աւելի փոքր տառերով «In memoria aeterno erit Justus»:

Այդ մահարձանի տակ հանգչում էին նրա ծնողները, թաղուած իրանց սեփական հողի մէջ, ուր նրանք ապրել և սիրել էին միմեանց, Լիւսիէնը վեր առաւ գլխարկը, բայց ինքն իր մէջ կենտրոնանալու համար նա չունէր հարկաւոր անդորրութիւնը: Նրա խոհերը ծանր էին և տխուր: Տաս տարի առաջ, կալուածը թողնելուց առաջ, նա ինքը հող տարաւ որ այստեղ փոխադրի իր ծնողների աճիւնը. այդ երկար տեւեց և շատ դժուարութիւններ առաջ եկան: Ամբողջ այդ ժամանակը նա միայնակ և տխուր ապրում էր գլխակում: Նա գտնում էր, որ մի նուիրական պարտք է կատարում կարգաւորելով գործը այնպէս, որ ծնողները թաղուած լինեն իրանց սիրեցեալ տեղում: Դրանից յետոյ նա վճեց մեկնել, բայց ափսոսում էր բոլորովին թողնել կալուածը և նրան թւում էր, թէ թանկագին հանգուցեալները կը մնան հսկելու այդտեղ: Այժմ նա ցաւում էր, որ այն ժամանակ նրա գլուխը մտաւ այդպիսի անտրիական միտք: Այժմ կալուածը ծախելիս, նա դարձեալ պէտք է տեղափոխէր հանգուցեալներին գիւղի գերեզմանատունը, և նրան շատ ծանր էր գալիս որ դարձեալ պէտք է վրդովէ նրանց աճիւնը: Բայց էլի այդ աւելի լաւ էր, քան թողնել նրանց այստեղ միայնակ, օտարների հողի վրայ:

Տխրութեամբ նա հեռացաւ գերեզմաններից: Նա շարունակեց ճանապարհը ցանկապատի մօտով Մենտօնի ուղղութեամբ և մօտեցաւ պատի բացուածքին, որ փակուած էր երկաթէ փշապատ

վանդակով. այդպիսի վանդակներ շատ գործածական են իրանց հարևաններին անվստահութեամբ և թշնամութեամբ վերաբերող կալուածատէրերի մօտ: Առաջ այդ բացուածքը վատ էր պաշտպանուած մի շատ հասարակ ցանկապատով: Վարդի թիւերի մի խումբ, մի քանի եղևիններ և մի քարէ նստարան այդ տեղին տալիս էին բանաստեղծական և հաճելի տեսք: Նրան կոչում էին «Սիրահարների անկիւն», որովհետև յաճախ սիրահար զոյգերը յատկում էին ցանկապատից այդտեղ հանգստանալու և ծաղիկներ քաղելու համար: Հալանդ-հայրը երբեք չէր համաձայնում նորոգել պատը. նրա համար մեծ հաճոյք էր որեւէ մէկին հնարաւորութիւն տալ իր վարդերը քաղելու:

Յիշելով այս բոլոր մանրամասնութիւնները, Լիւսիէնին շատ անհաճոյ թուաց պ. Բիւրլէի անտեղի եռանդը, բայց նա ձեռքով անորոշ շարժում արեց, որ նշանակում էր. «գուցէ վաղը այս ամենը այլ ևս ինձ չի պատկանի»:

Մի գիւղացի տղայ վաղելով եկաւ և հանեց նրան այդ մտածմունքներից: Նա յայտնեց, որ մի չաղ պարոն սպասում է նրան. Լիւսիէնը ըմբռնեց, որ դա գնողների կողմից եկած նօտարն է:

«Ահա արդէն սկսում է վաճառումն,—մտածեց նա,—մի քանի բոպէից յետոյ գուցէ կը յաջողուի ամեն բան վերջացնել: Եւ սակայն, նա շարունակում էր կտրել վարդեր և շատ էլ չէր շտապում:

Սրահում նա գտաւ Տայլարին, Աննէսիի նօտարին: Դա մի չաղ պարոն էր, որից բուրում էր առողջութիւն և ուրախութիւն, լայն պոռոգ հացի պէս կլորակ երեսով, կարճ ձեռքերով և հաստ ոտներով մի մարդ:

—Նստեցէք խնդրեմ,—ասաց Լուսիէնը.—մի բոպէից յետոյ ձեր հրամանին պատրաստ կը լինեմ:

Նա անցաւ իր մօր առանձնարանը և զրեց բերած ծաղիկները վննետիկեան ծաղկամանի մէջ, բուխարու վրայ: Նրա մոայլ դէմքից կարելի էր հասկանալ, որ նօտարը նրա մէջ առանձին համակրութիւն չէ յարուցել: Դնելով ծաղիկները ամանում, նա մտածում էր.

«Սա, երևի, մի մարդ է, որ քաշուել չը գիտէ և կոպիտ հանաքներ սիրող է: Գեղջուկների անվստահութիւնը քնայնելու յայտնի եղանակ է դա: Պէտք էր որ ես առաջարկէի նրան մի բան խմել: Նա թէև ոտքով չէ եկել, բայց երևի չորքում է, որովհետև ամբողջ ժամանակ երեսը սրբում է: Ես վստահ եմ որ նա անվերջ կարող է խմել: Բայց նա ինձանից ոչինչ չի ստանալ, ես նրան չեմ առաջարկի նոյն իսկ մի բաժակ լիմօնադ:

Շատ բաւական է և այն որ նա խլում է ինձանից իմ կալուածը իր կլիէնտի համարն:

Երբ նա վերադարձաւ սրահը, նոտարը բացատրեց նրան գնողի բոլոր պայմանները.—անմիջապէս կնքել պայմանագիրը, վճարել բոլոր գումարը կալուածագրի գրելու օրը, քանձնել կալուածը մի ամսուայ ընթացքում:

Լիւսիէնը լսում էր, ոչինչ դեռ չը խոստանալով:

—Ուրեմն մենք եկանք կատարեալ համաձայնութեան,— եզրակացրեց նոտարը:

—Արդեօք բարի չէք լինիլ ասել ինձ գնողի անունը,— հարցրեց երիտասարդը.—Ավիւլին տոյնային կալուած է. ես կը ցանկայի որ նա լաւ ձեռք ընկնէր: Այդ նկատումն ինձ համար շատ կարեւոր է:

Նոտարի դէմքի վրայ երևաց չափազանց նուրբ ժպիտ:

—Ես այդ շատ լաւ հասկանում եմ. այդ կողմից դուք բոլորովին գոհ կը լինէք. իմ կլիէնտը—ձեր զրացին է, պարոն Մերանը, քաղաքապետական խորհրդական Աննէսիում և ձեր հաճախեցեալ հօր անձնական բարեկամը: Այն յարգանքը, որ նա վայելում է...

—Ես նրան ճանաչում եմ,—ընդհատեց Լիւսիէնը:

Բայց շաղակրատ նոտարը շարունակեց շատախօսել:

—Կարծեմ նա Ավիւլին յատկացնում է օժիտ իր աղջկան: Հիմա ձեզ հասկանալի կը լինի, որ նա շտապում է վերջացնել բոլոր գործերը մինչև օրիորդ Մերանի ամուսնանալը:

—Օր. Մերանը մարդի է գնում:

—Ոչ, բայց նա ամենահարուստ հարմնայուն է մեզանում, և պէտք է զարմանալ, թէ ինչպէս նա մինչև հիմա դեռ չէ ամուսնացած:

Լիւսիէնը լուռ մնաց մի քանի բոպէ, և վերջապէս ասաց.

—Ես կամենում եմ տեսնել պ. Մերանին նախ քան որնէ բան ստորագրելը:

Նոտարի բարեհոգի դէմքը ձգուեց, բայց նա խոնարհութեամբ դրեց թղթերը թղթապանակի մէջ. նա յոյս ունէր, որ միանգամից կը վերջացնէր իր գործը: Մի փոքր լռութիւնից յետոյ նա ասաց.

—Պարոն Մերանը ծառաստանումն է. նա ինձ հետ է եկել. նա չը մտաւ ձեզ մօտ, մտածելով, որ իր ներկայութիւնը անօգուտ է, որովհետև ձեր նամակներից կարելի է դատել, որ դուք յօժար էք նրա առաջարկած գնին, և մնում է միայն առուծախսի մանրամասնութիւնները քննել:

—Ես երբեք ոչինչ չեմ խոստացել,—ասաց հրիտաասարդը առանձնապէս շեշտելով խօսքերը:

—Ես բոլորովին այդ չէի կամենում ասել,—մեղմութեամբ առարկեց նոտարը: Նրա դէմքը վրդովմունքից ծածկուեց քրտինքի կաթիլներով:

—Ուրեմն դ՛նանք գտնենք ծառաստանում պ. Մերանին,—ասաց Լիւսիէնը վեր կենալով:

Նրանք դուռն Մերանին այն տափարակում, որ գոյացել էր նախկին հացենինների բուրակի տեղում: Մերանը չը տեսաւ թէ ինչպէս նրանք մօտեցան, որովհետև երեսը դարձրել էր դէպի ճանապարհը՝ յենուելով իր ձեռնափայտի վրայ, ըմպումուած էր խոր մտածողութեան մէջ:

—Բարև ձեզ, պ. Մերան,—ասաց Լիւսիէնը:—Դուք քննում էք ձեր սպագայ կալուածը:—Նա արտասանեց այս խօսքերը սիրալիր, բայց մի սառն շեշտով:

Մերանը դարձրեց երիտասարդին իր նուրբ և ակորժելի դէմքը: Դա մի միջահասակ տղամարդ էր, մի քիչ չաղ, ակնխառն միրուքով a la Henri IV: Մանաւանդ աչքերը տալիս էին նրա դէմքին հեղութեան և բարեհաճութեան արտայայտութիւն: Դրանք իր կեանքում շատ բան տեսած մարդու աչքեր էին, ինչպէս լինում է այն մարդկանց մօտ, որոնք հակուած են դէպի զգայականութիւն և մտախոհութիւն: Այդ աչքերին ամենևին չէր համապատասխանում բերանը: Զգայական չթոււնքները, որոնց վրայ յաճախ երևում էր հեգնական ժպիտ, ցոյց էին տալիս կրքոտ բնավորութիւն և նուրբ միտք:

—Պարոն Հալանդ,—արտասանեց նա դանդաղ, լայն շարժում անելով իր փայտով,—այստեղ առաջ դարևոր հացենինների մեծ բուրակ էր, իսկ այժմ ոչինչ չը կայ: Դա մահուան տպաւորութիւն է թողնում: Ես սիրով և յարգանքով եմ վերաբերւում ընտելեան արտադրութիւններին: Երբ իմ աչքին է ընկնում մի գեղեցիկ ծառ կամ աղբիւր, ես ակամայ ողջունում եմ նրանց: Սա կարող է թուալ ծիծաղելի,—հաւանօրէն սա ժամանող ծերութեան նշան է:

Եւ որովհետև Լիւսիէնի դէմքը սկսեց մռայլուել, Մերանը աւելացրեց.

—Դուք, ի հարկէ, կը ներէք շատախօսութիւնս, իբրև ձեր հօր հին բարեկամին: Դուք այնքան սակաւ էք գալիս, որ բոլորովին մոռացել էք ձեր հին բարեկամներին:

Այս խօսքերը կաղեցրին Լիւսիէնին: Նա յիշեց թէ ինչպէս ինքը մի ժամանակ ընդունւում էր Մերանների տանը, երբ վերադառնում էր դրօսանքից Աննիի հետ:

—Դուք պէտք է ուղղակի գայիք ինձ մօտ, փոխանակ ծառաստանում մնալու։ Ես կ'աշխատէի ընդունել ձեզ այնպէս, ինչպէս կ'անէր հայրս։

Մերանը գլուխ տուեց և փոքր ինչ լռելով սասայ.

—Ուրեմն ի՞նչ, դուք համաձայնութեան եկաք պարոն Տայլարի հետ։

—Ափսոսում եմ, որ չեմ կարող դրական պատասխան տալ, — արտասանեց վճռապէս Լիւսիէնը. — ես չեմ ծախի իմ կալուածը։

Նօտարի դէմքը վերին աւտիճանի զարմացք արտայայտեց։ Նա չէր աշխատում ծածկել այդ խօսքերի իր վրայ գործած տպաւորութիւնը և մինչև անգամ մի այնպիսի շարժում արեց, որով կարծես կամենում էր պահել ձեռքից գլորուող դաշնագիրը։ Մերանը շնչտակի և հարցողական նայեց Լիւսիէնի վրայ և յանկարծ մեկնեց նրան իր ձեռքը.

—Ես կորցնում եմ մի գեղեցիկ կալուած, բայց ես ձեզ յարգում եմ նրա համար, որ դուք կամենում էք պահել այն հողը, ուր թաղուած են ձեր ծնողները։ Այժմ պէտք է այստեղ գոնէ մի քանի ամիս անցկացնէք տարուայ մէջ։ Ես յոյս ունեմ, որ դուք կը մնաք մեզ մօտ մի առժամանակ։

—Ես, ճշմարիտ, չը գիտեմ, — պատասխանեց երիտասարդը, թուլացած իր յանկարծակի վճռից, որ այնպէս արագ հասունացել էր իր մէջ օրուայ՝ հետզհետէ սաստկացած տիւրք տպաւորութիւնների ազդեցութեան տակ։

—Ո՛չ, դուք պէտք է մնաք մեզ մօտ գոնէ մի քանի օր։ Արդեօք չէք գայ նախաճաշել վաղը չէ միւս օրը մեզ մօտ «Կաղամախիները»։ Կինս հրաւիրել է մի քանի ծանօթներ, նա շատ ուրախ կը լինի ձեզ տեսնելու այդքան երկար բացակայութիւնից յետոյ։

Լիւսիէնը ընդունեց հրաւերը ոչ իսկոյն, բայց Մերանը այնպէս յամառութեամբ համոզում էր նրան դալ, որ նա վերջ ի վերջոյ գիջեց։ Ճանապարհ գցելով հիւրերին և վերադառնալով իր սենեակը, Լիւսիէնը անցաւ իր փոքր ընդունարանը և նստեց թիկն տուած լուսամուտին։ Նա գրեթէ մեքենայաբար վերադառնում էր հէնց այն սենեակը, ուր առաջ այնքան սիրում էր ժամանակը անցկացնել։

Լուսամուտի դիմաց առաջին տեղը երևում էին ծառերը և մարգերը, որոնք դեռ պահպանել էին զարնանային թարմ գոյնը։ Նրանց ետևում, ներքևում տարածուած էր լիճը, որ թեթիկ կերպով ծփում էր և մայր մտնող արեգակի ճառագայթների շողչողում էր։ Իհնչ նոյն իսկ լուսամուտի առաջ երևում

էր սարի լանջը, որ ծածկուած էր կապուտակ ստուերով. արեգակը յամրաքայլ անհետանում էր հորիզոնից: Լիճը փայլում էր վառ դեղիններով, իսկ երկնքում երևում էին շուշանագոյն և ոսկեգոյն շերտեր: Կարծես թէ հեռում գոյնների անձրև էր գալիս:

«Սակայն ես ինձ բաւական ծանր դրութեան մէջ դրի,— մտածեց Լիւսիէնը.— ես պէտք է տարուայ մի մասը ապրեմ գիւղում և տանեմ այս Տայլարի նման գաւառացիների ընկերութիւնը: Թող դուռնս կտրեն, եթէ բոլոր սալօյեացիները նրման չեն նրան, ինչպէս ջրի երկու կաթիլ: Դա անտանելի կեանք է լինի: Ահա ինչ հետևանք է ունենում է փափկազգացութիւնը: Ես երբէք չը կարողացայ ազատուել այս պակասութիւնից: Պարիզում շատ հեշտ բան է ապարդիւն կեանք քաշ տալ, բայց գիւղում կամ պէտք է լինել հանճար կամ ուղեղի ծիւրախտութեան մէջ ընկնելը:

Երբ նա հեռացաւ լուսամուտից, մարող կլիսալոյսի մէջ դեռ կարելի էր նկատել պատկերները պատերի վրայ:

«Այս պատկերները ուղղակի գրգռում են ինձ», մտածեց նա բարձր ձայնով և իսկոյն աւելացրեց կատարեալ անկեղծութեամբ.

«Ես գիտեմ ինչից է ծագում այս Նրանք յանդիմանում են ինձ: Նրանք ծառայել են հայրենի հողին, անձնատուր են եղել խաղաղ զբաղմունքներին և երջանիկ էին օրինական սիրով: Ինձ թւում է, որ նրանց բարեհոգի դէմքերը գլխով են անում ինձ, խուճապած շրջանակներից խորհուրդ են տալիս ընթանալ այնպէս, ինչպէս իրանք ընթացան, և հաւաստիացնում են, թէ երջանկութիւնը դեռ հնարաւոր է ինձ համար: Բայց ես կապուած չեմ հողին, ես ոչ մի գործ չունեմ ժողովրդի հետ, և ես գաղափարակից եմ այն գրողին, որ բարձր ըաղմակեղութիւնը նախադաս է համարում գեղեցկութիւնից:

Նա ներշնչեց այգուց բերած և մօր պատկերի սուաջ դրուած վարդերի բուրմունքը: Եւ սակայն նա զգում էր խորին յոգնածութիւն դատարկ, անգործունեայ կեանքից: Նրա նոր անցեալը մոխրի պէս ցրուեց հէնց երբ առաջին անգամ փորձեց գիտակցաբար վերաբերուել նրան, ինչպէս ասուօտեան ցրուեցին չորցած ծաղիկները, երբ նա դիպաւ նրանց ձևաքով: Թարմ, գարնանային ծաղիկները զարթեցրին նրա մէջ նոր մրտքեր և զգացումներ:

Ներս մտաւ Ժիւլիէնը և կանչեց ճաշի:

— Ծշմարիտ է, պ. Լիւսիէն, առանց քաշուելու դիմեց նա նրան.— Ծշմարիտ է ինչ որ պատմում է կառավարիչը:

—Իսկ ի՞նչ է նա պատմում, իմ սիրելի Ժիւլիէն:

—Նա այնտեղ ներքևում, դարսում է իր իրերը և ասում է, որ դուք այստեղ ամեն բան ծախել էք այն չաղ պարոնին, որ այսօր եկաւ:

—Ո՛չ, ճշմարիտ չէ, ես ոչինչ չեմ ծախել:

—Շատ լսւ, — բացականչեց յաղթանակ տարած պառաւը:

—Ես այդպէս էլ գիտէի: Ինձ այդպէս էլ երևում էր, որ պ. Բիւրլէն չարութիւնից է ասում այդ բոլորը:

—Հա, ի դէպ, — ասաց Լիւսիէնը. — չէ որ այժմ ես պէտք է յետ կանչեմ կառավարչին: Նա ինձ պէտք կը գայ:

—Ո՛չ, ո՛չ, — ասարկեց պառաւը, աղաչանքով ծալելով ձեռքերը, որոնց վրայ դուրս էին ընկել ջիւլերը. — ես և մարդս իբրև երիտասարդներ կ'աշխատենք, իսկ դուք միշտ մեզ հետ կը լինէք և ձեզ հեշտ կը լինի միշտ անձամբ ամեն բան ստուգել:

— Ինչպէս թէ միշտ. լաւ, ես համաձայն եմ, թող կառավարիչը գնայ, բայց ես շատ սակաւ անգամ պէտք է գամ այստեղ, շատ-շատ երկու կամ երեք ամսով, իմ սիրելի Ժիւլիէն:

Եւ երբ պառաւը վաղեց հաղորդելու ուրախ լուրը իր ամուսնուն, Լուսիէնը աւելացրեց.

«Կ'աշխատեմ մնալ այստեղ որքան կարելի է քիչ». բայց նրա մէջ էլ չը կար առաջուայ հաստատամտութիւնը:

Թարգմ. Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

(Էր օտուումսկով)